

**Stor-Elvdal
kommune**

Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer 2017-2030

Utkast planprogram

Dato: 18.02.2018

**Storelgen
fra Stor-Elvdal**

Sak:14/1141

Innhold

1.	Innledning.....	2
2.	Bakgrunn og formål.....	3
2.1	Prosjektet «Styrket lokal kulturminnekompetanse i Hedmark».....	3
2.2	Formål.....	3
3.	Nasjonale, regionale og lokale føringer.....	3
3.1	Nasjonale føringer.....	3
3.2	Regionale føringer.....	4
3.3	Lokale mål og føringer.....	4
3.4	Sektorovergripende temaer (Kulturminner og samfunnsutvikling).....	4
4.	Status og mål for planarbeidet.....	4
4.1	Status.....	4
4.2	Mål for planarbeidet.....	5
4.3	Strategier.....	5
4.3	Oversikt over planens innhold.....	6
5.	Organisering, medvirkning og framdrift.....	7
5.1	Medvirkning og samarbeid.....	7
5.2	Organisering av arbeidet.....	7
5.3	Framdriftsplan.....	8
6.	Vedlegg:.....	8

1. Innledning

I henhold til pbl. § 11-1 kan det utarbeides kommunedelplaner for bestemte områder, temaer eller virksomhetsområder. Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer er en tematisk plan som skal ivareta kommunens, samt de regionale og nasjonale interessene og mål som er knyttet til forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer.

I henhold til plan- og bygningsloven gjelder de samme utredningskrav og prosessregler for utarbeidelse av tematiske kommunedelplaner som for arealplaner. Jf § 4-1 skal det utarbeides et planprogram som grunnlag for planarbeidet. Planprogrammet skal gjøre rede for formålet med planarbeidet, planprosessen med frister og deltakere, opplegget for medvirkning og behov for utredninger. Forslag til planprogram skal sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn senest samtidig med varsel om oppstart og kunngjøring av planarbeidet.

Kulturminner er alle spor etter mennesker i vårt fysiske miljø. Steder som det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til, blir også definert som kulturminner. Kulturminner er en del av våre omgivelser og er kilde til kunnskap om tidligere tider. Kulturminner er en ikke fornybar resurs og må tas vare på, og forvaltes til det beste for de kommende generasjoner. Kulturminner er viktige for lokalsamfunnet og er en ressurs for verdiskapning og god samfunnsutvikling.

Kulturminner deles i to kategorier. Fornminner og nyere tids kulturminner. Fornminner er automatisk fredet etter kulturminneloven, og omfatter faste kulturminner fra før 1537 (reformasjonen), faste samiske kulturminner eldre enn 100 år, og stående byggverk med erklært opprinnelse fra før 1649. Nyere tids kulturminner er fra etter 1537. I tillegg finnes det en del kulturminner fra nyere tid som er vedtaksfredet. Disse er fredet gjennom særskilt vedtak for det enkelte kulturminnet (se vedlagt liste for Stor-Elvdal kommune).

Sang, dans, ritualer, tradisjoner og ferdigheter er også en del av vår kulturarv, og benevnes immateriell kulturarv. Arvens immaterielle karakter gjør den særlig sårbar og kunnskap er i ferd med å forsvinne på grunn av globalisering, konflikter og vår hurtig skiftende livsstil.

Løse kulturminner vil ikke inngå som del av denne planen. Staten er eier av løse kulturminner fra forhistorisk tid og middelalder, det vil si inntil 1537 (kulturminneloven §§ 12 og 13). Eksempler på dette kan være steinøkser fra steinalder, hugget flint, våpen og smykker fra vikingtid og skjeletter. Den samme regelen gjelder for samiske gjenstander eldre enn 100 år, og mynter fra før år 1650. Finner eller eier har ikke eiendomsrett til slike kulturminner dersom funnet er gjort etter 1905, og det er forbudt å omsette eller å skade dem. Finner plikter å varsle om funn.

SEFRAK er et landsdekkende register over eldre bygninger og andre kulturminner i Norge. Registeret ble bygd opp gjennom et stort anlagt feltarbeid i åra 1975 til 1995. Alle bygninger fra før år 1900 ble registrert, foruten ruiner og en del andre kulturminner som kirker og bygninger i jernbanens (Bane nor) eie. Det at et hus er registrert i SEFRAK gir det ikke automatisk vernestatus, og legger heller ikke spesifikke restriksjoner på hva som kan gjøres med det. SEFRAK-registeret sier ikke noe om objektenes verneverdi. På den annen side kan også objekter som ikke er registrert SEFRAK ha verneverdi.

2. Bakgrunn og formål

2.1 Prosjektet «Styrket lokal kulturminnekompetanse i Hedmark»

Kommunen forvalter store kulturhistoriske verdier som plan- og bygningsmyndighet, men også som aktør innen kultur- og næringsutvikling. For å kunne forvalte kulturminnene og kulturmiljøene på en god måte er det viktig at kommunen besitter oppdatert informasjon om lokalhistorien. Kulturminner er å regne som en ressurs innenfor mange områder, herunder arealplanlegging, folkehelse, næringsutvikling og ikke minst innen undervisning og som identitetsbygging. Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer vil være et godt verktøy i den daglige saksbehandlingen og vil også kunne bidra til økt allmenn kunnskap om dem.

Riksantikvaren og fylkeskommunene arbeider med mål om kunnskapsløft for kulturminneforvaltningen og økt fokus på lokale kulturminner, slik det fremgår i Stortingsmelding om kulturminnepolitikken (St. Meld 35). Satsningen, som skal gå frem til 2020, innebærer blant annet å legge til rette for at kommunene utarbeider politisk vedtatte kommunedelplaner for kulturminner med kart og bestemmelser. Hedmark fylkeskommune og riksantikvaren har gitt tilsagn til økonomisk støtte til Stor-Elvdal kommunes arbeid med en slik plan.

2.2 Formål

- Formålet med en kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Stor-Elvdal er å øke kunnskapen om lokale kulturminner og å gi et godt grunnlag for en helhetlig fremtidig kulturminneforvaltning. Herunder ivaretagelse av et representativt

utvalg av kulturminner og kulturmiljøer i et langsiktig perspektiv.

- Gi en helhetlig og systematisert oversikt over kulturminner- og miljøer i kommunen.
- Sikre at det er sammenheng mellom kommunedelplanen og kommuneplanens arealdel, slik at disse blir gode verktøy i saksbehandling i kommunen.
- Fremheve kulturminner som en ressurs i samfunnsutviklinga.

Brannvakthytta, Månsæterkletten

3. Nasjonale, regionale og lokale føringer

3.1 Nasjonale føringer

- Kulturminneloven (1978)
- Plan- og bygningsloven (2008)
- Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging (2015)
- St.melding nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner
- St.melding nr 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste

- Riksantikvarens veileder «kulturminner i kommuner» og «håndbok for lokal registrering» (begge revidert 2013)
- Nasjonal verneplan for veger, bruer og vegrelaterte kulturminner (2002)

3.2 Regionale føringer

- Hedmark fylkeskommunes fylkesdelplan for vern og bruk av kulturminner og kulturmiljøer *Kulturminner for Hedmarks framtid* (gjeldende fra 2005)samt vedlegg 20 med kommunens innspill til viktige kulturminner gjennom prosessen.
- Regional planstrategi for Hedmark 2016-2020
- Gamle veger og bruer i Hedmark (1982)

3.3 Lokale mål og føringer

- Kommuneplan gjeldende(2003-2015) og ny(under revidering)
- Planstrategi (2011-2015)

3.4 Sektorovergrepene temaer (Kulturminner og samfunnsutvikling)

For å ivareta kulturarven på best mulig måte, må den benyttes aktivt. Dette kan gjøres i forbindelse med omdømmebygging, næringsutvikling, friluft- og folkehelse tiltak og i pedagogiske sammenhenger. I nasjonale forventninger til kommunal planlegging spesifiseres dette blant annet ved at det framholdes at kulturminner og kulturmiljøer er viktige ressurser for utvikling og verdiskapning. Ved å skilte og tilrettelegge for turer til ulike kulturminner, vil kulturminnene kunne brukes som en ramme for aktivitet, noe som er svært positivt i et folkehelse perspektiv. Ved å bruke kulturminner som del av det pedagogiske opplegget i skole og barnehage vil man kunne legge grunnlag for en interesse for fagområdet samt at denne kunnskap vil kunne være med på å bygge opp om identiteten.

4. Status og mål for planarbeidet

4.1 Status

Planstrategien for Stor-Elvdal kommune(2011-2015) fastslo at det skulle utarbeides kommunedelplan for kulturminnevern i perioden. Utarbeidelsen av planen skulle skje innenfor virksomhetens budsjett. Dette ble ikke gjennomført, hovedsakelig på grunn av manglende ressurser til å påbegynne et så vidt omfattende arbeid.

Fylkeskommunen og riksantikvaren har satt i gang et arbeid med mål om kunnskapsløft for kulturminneforvaltningen og økt fokus på lokale kulturminner, jf. Stortingsmelding om kulturminnepolitikken (St. Meld 35). I den forbindelse har det blitt søkt om midler fra fylkeskommunen og riksantikvaren for gjennomføring av arbeid med en kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer. Søknaden ble innvilget og i henhold til søknad skal arbeid nå

Bilde fra barfrøstua på «Stor-Elvdal hotell»

igangsettes.

Kommunen er også i gang med rullering av kommuneplanen (både samfunnsdelen og arealdelen), og det er i den forbindelse behov for kartlegging av kulturminner og kulturmiljøer samt finne fram til bestemmelser og retningslinjer knyttet til kulturminner.

4.2 Mål for planarbeidet

Det overordnede målet for planarbeidet er å få utarbeidet en kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer, som gir kommunen et verktøy for bruk i daglig saksbehandling og formidling av Stor-Elvdals historie. Det tas sikte på hovedsakelig innsamling og benyttelse av eksisterende kartlegginger og registreringer, men en del nyregistreringer, og da spesielt av nyere tids kulturminner må forventes. Gjennomgang av kulturminnene i felt for å få oversikt samt for å verdivurdere dem må påregnes. En kulturminneplan kan aldri bli uttømmende, og det er viktig å sette grenser for hva som skal med i planen. Det bør opprettes og legges ved planen et register som går ut over de kulturminnene som blir med i planen. Det er foreslått et utvalg av fokusområder i planprogrammet (se liste under), men en ser for seg at dette vil kunne endre seg noe underveis i arbeidet. Og at noen temaer vil kunne få større plass enn andre.

Nasjonalt er det et mål om at det årlige tapet av kulturminner og kulturmiljøer ikke skal overstige 0,5 % innen år 2020. For at kommunen skal kunne følge opp dette gjennom forvaltningen, så må kommunen ha oversikt over det årlige tapet i sin kommune.

Det er ikke kjent noen samiske kulturminner i kommunen, men det er trolig mer et resultat av manglende undersøkelser enn fravær av kulturminner. Sametinget har derfor sterkt anbefalt at kommunen går aktivt inn for å gjøre rede for og tette kunnskapshull mht. samiske kulturminner.

4.3 Strategier

Få en oppdatert oversikt over hva som er registrert og hva vi mangler kunnskap om.

Da fylkesdelplanen for *Kulturminner for Hedmarks framtid* ble utarbeidet, ble det samlet inn innspill på lokale viktige kulturminner i Stor-Elvdal. Disse innspillene blir et godt utgangspunkt for det arbeidet kommunen nå står foran. Listen er tatt med som vedlegg bakerst i planprogrammet. Oversikt over temaer/typer kulturminner som er eller kan være aktuelle (listen er ikke uttømmende og vil kunne endre seg etter hvert som arbeidet med planen tar til):

- Kommunens eldste historie (jernvinneanlegg, fangstanlegg, gravhauger, tidlig jordbruk)
- Bygningsarv og kulturmiljø i jord- og skogbruk (helhetlige gårdsmiljøer, husmannsplasser, truede hustyper, fiskvoller, fløtningsminner, skoghusvær)
- Kulturlandskap (landskap som er formet av menneskers liv og virke)
- Tekniske og industrielle kulturminner (møller, kverner, kalkbrudd, brennerier, bergverk, kraftverk)
- Byer og tettsteder
- Møteplasser, institusjoner og samferdsel (kafèer, restauranter, forsamlingshus, helsebygg, skoler, sundstuer, kirkestaller, bensinstasjoner, veier og bruer, jernbane og stasjoner, militærhistoriske steder)
- Etnisk mangfold
- Immateriell kulturarv

- Fredete trær

Status og vedlikehold av tilrettelagte kulturminner

Kommunen har flere landskapsvern områder og nasjonalparker og en del kulturminner og kulturmiljøer som er tilrettelagt for publikum i form av naturstier, skilting, informasjonstavler og lignende. Utfordringen er vedlikehold av disse samt behov for en oversikt over hva som er tilgjengelig og status på disse. Dette er informasjon som vi gi et bra utgangspunkt for prioriteringer i handlingsprogrammet.

Verdisetting av kulturminner

Strukturering og verdisseting vil være en viktig del av arbeidet med kommunedelplanen og vil være grunnlaget for utarbeidelse av kart og handlingsplan. Veilederen *Kulturminner i kommunen Kulturminneplaner* vil være til god hjelp i dette arbeidet.

Bestemmelser og retningslinjer

En kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer er en tematisk kommunedelplan og kan inneholde retningslinjer for kommunal saksbehandling. Det er viktig å få god sammenheng mellom kulturminneplanen som temaplan med sine strategier for videre forvaltning og formidling av kulturminner, og kommuneplanens arealdel der de juridisk bindende bestemmelsene hjemles.

Formidling og tilgjengeliggjøring av innsamlet informasjon om kulturminner og kulturmiljøer

Hoved poenget er at mest mulig kunnskap, både gammel og ny, tilgjengelig gjøres for alle. Internett er et viktig verktøy for å sikre dette. En utfordring vil bli å velge ut det som skal være med i temakartet. Dersom kartet blir for detaljert kan lesbarheten bli dårlig, samtidig må man få med mest mulig informasjon slik at ikke nødvendig informasjon bortfaller. Utarbeidelse av temakartet vil bli en viktig del av arbeidet.

Formidling og tilgjengeliggjøring ute i felt er også svært viktig. Kommunedelplanen vil derfor ta for seg de tilrettelegginger som er gjort rundt om i kommunen og vurdere tilstanden på disse og eventuelle behov. Handlingsplanen skal foreslå konkrete tilretteleggingstiltak som følger opp de prioriteringer som er gjort i planen.

Handlingsplanen

Planens handlingsdel skal sikre at planen følges opp av tiltak for å bevare, forvalte og formidle kulturminner og kulturmiljøer i kommunen. Handlingsdelen bør ha et langtidsperspektiv, med milepæler som tas opp til revidering for å se hvordan arbeidet har gått. Handlingsdelen bør avklare hvem som har ansvar for iverksetting, tidspunkt for iverksetting og kostnadsramme.

4.3 Oversikt over planens innhold

I henhold til Kart- og planforskriften § 9 skal kulturminneplanen inneholde plankart, planbestemmelser og planbeskrivelse.

Disposisjonsoversikt:

- Innledning med bakgrunn og formål med planen, planprosessen, plantype og forhold til kommuneplanen
- Gjennomgang av kunnskapsgrunnlaget

- Kommunens prioriteringer og vurderinger av verneverdi: hvilke kulturminner og kulturmiljøer som skal prioriteres i årene framover og bakgrunn for prioritering
- Beskrivelse av de tidsepoker, temaer, enkeltminner, kulturmiljøer, bygninger eller historiske steder som er prioritert
- Oversikt over områder med mangelfull kunnskap, som må vente til en senere revisjon av planen
- Forslag til bestemmelser og retningslinjer
- Miljømessige og økonomiske konsekvenser av planen
- Handlingsprogrammet
- Temakart med hensynssoner og forslag til bevaring

5. Organisering, medvirkning og framdrift

5.1 Medvirkning og samarbeid

Planarbeidet følger plan- og bygningslovens prosessregler som sikrer medvirkning. Planprogrammet og planforslaget vil bli lagt ut til offentlig ettersyn. Dette vil gi gode muligheter for alle interesserte parter til å komme med innspill til planarbeidet.

Planprogrammet er første anledning for å komme med innspill til planens tema og innhold.

Planprogrammet skal ikke ta stilling til enkeltobjekters verdi og/eller mindre detaljer i planen, men si noe om bakgrunnen for at planarbeidet settes i gang, hoved mål med planarbeidet, samt organisering og medvirkning.

Planprosessen skal legge til rette for aktiv medvirkning fra engasjerte innbyggere, lag og foreninger. Det lokale historielaget, bygdebokutvalget, grunneierorganisasjoner, landbrukslag, velforeninger og andre vil kunne være aktuelle samarbeidspartnere og benyttes som referansegrupper/personer.

I forbindelse med kommuneplanarbeidet vil det bli avholdt folkemøter, hvor kulturminner vil være et av temaene. Det vil også bli lagt ut informasjon om planarbeidet på kommunens hjemmeside, samt åpnes for å delta på direkteinformasjon om arbeidet ved å melde seg på en e-postliste. Dette vil også være en kanal for å komme med innspill til planarbeidet.

5.2 Organisering av arbeidet

- Oppdragsgiver er kommunestyret i Stor-Elvdal, og er det organet som vedtar endelig kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer.
- Formannskapet er styringsgruppe for plansaker med planprogram og legger forslaget ut til høring og offentlig ettersyn og innstiller til kommunestyret. Formannskapet skal holdes orientert om arbeidet gjennom prosessen.
- Administrativ arbeidsgruppe vil bestå av prosjektleder fra planavdelingen representant fra byggesak og representant fra kulturavdelingen samt konsulent.
- Referansepersoner og referansegrupper inviteres av administrativ arbeidsgruppe til innspill og samarbeid underveis i arbeidet.

5.3 Framdriftsplan

	2017				2018											
	Sept	okt	Nov	Des	Jan	Feb	Mars	Apr	Mai	Juni	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Des
Utarbeidelse og høring av planprogram																
Fastsetting av planprogram																
Oppstart av arbeid, folkemøter, kartlegging, strukturering og registrering av materialet																
Utarbeidelse av kart og plandokumenter																

	2019					
	Jan	Feb	Mars	Apr	Mai	Juni
Planforslag til 1. behandling						
Høring og off. ettersyn						
Revidering etter høring						
Sluttbehandling						

6. Vedlegg:

Stor-Elvdal

Atnbruområdet: Levende jorbruksbygd med tidlig turisme, skysstasjon og industri ved oppdemt foss, sagbruk, kraftstasjon. Fornminner, dikterhjem.

Atna:

- Glopheim kafe

Atnosen: Steinalderlokaliteter, Atnosen gård (barfrøstue)

Brannvakthytene

Kirkestallene ved hovedkirken

Kongevegen og kulturstien (delvis gml. Kongeveg ved Kjennå kraftstasjon)

Koppangsoyene: Forhøstingsområde ved Glåma, rik utløe/engbebyggelse, steinalder- og jernalderfunn, kaupang, middelalderkirketomt.

Jernutvinningsområde nord for Koppang

Opphus

- Taraldstuen
- Sundsted og skysstasjon ved Sundhaugen
- Opphusgarda
- Opphussætra
- Strandsætra

Andrásberget bureisningsbruk

Sundstua på Rasta

Setningsdalen

Sollia: Fjellbygd, fredete bygninger (Solligården), utmarksminner

Skysstasjoner

Stai: Fredet stasjonsanlegg

Staupholen jaktstott

Storfallet fløtningsanlegg og natursti

Storslåttmyra, bureiserområde.

Rasta:

- Stasjonsbygning
- Bedrifter: "Enighetsfabrikken"
- Sundstua

Barfrøstuer.

Mogrendas barfrøstue

Barfrøstue v/Hammeren

Koppangtunet (barfrøstue fra Gammelstu),

Stasjonsområdet i Koppang

Fløtningsanlegg ved Vinjevegen

Bydemølla i Trya ved Trønnes, møllerens hus

Kjemåa kraftverk (landets eldste?)

Trerenna ved kraftstasjonen

Fangstanleggene i Vuludalen

Vedlegg «Fredningslista» fra Fylkesdelplan for vern og bruk av kulturminner og kulturmiljøer i Hedmark(2005).

Stor-Elvdal 22 objekter

001. Atneosen 027/001 Hovedbygning Privat 1923 § 15 Bolig Bolig

13 eiendommer 002. Atneosen 027/001 Østerdalstue Ant. 1600 Privat 1923 § 15 Bolig Delv.til bolig Ombygd omkring 1820

2 områdefredninger 003. Atneosen 027/001 Loft 1620 Privat 1923 § 15 Hus for forråd Lager

004. Øvergård 019/007 Vinterstue 1741 Privat 1923 § 15 Bolig Bolig

005. Øvergård 019/007 Østerdalstue Privat 1923 § 15 Bolig Delv.til bolig

006. Vestgård søndre 014/063 Østerdalstue Privat 1923 § 15 Bolig Ikke i bruk

007. Vestgård søndre 014/063 Bakstue Privat 1923 § 15 Bolig Lage

Planprogram for kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Stor-Elvdal

008.* Trønnes Nordstumo 017/302 Barfrøstue Hedm.f.kom. 1941 § 15 Bolig Selsk.lokale Del av skole drift.

009. Svea Strand 004/001 Østerdalstue 1706 Privat 1923 § 15 Bolig Lager. Verkst.

010. Storbekmoen. Solimoen 050/001 Loftstue Privat 1923 § 15 Bolig Ikke i bruk Bygning er loftstue og bakstue

011.* Sollien, Sollia 047/072 Stue Privat 1923 § 15 Bolig Hotell. Ikke i bruk

012.* Sollien, Sollia 047/072 Stue Privat 1923 § 15 Bolig Ikke i bruk

013. Embretstu 19/498 Østerdalstue Privat 1923 § 15 Bolig Bolig Flyttet fra Lillestu 019/027 om lag 1930.

014.* Engen Trønnes 019/505 Barfrøstue Privat? 1923 § 15 Bolig Selsk.lokale Flyttet til Koppangtun. 1953

015. Stai jernbanestasjon Stasjonsbygn. NSB Eiend. 1996 15/19 Områdefredning.

016. Stai jernbanestasjon Godshus NSB Eiend. 1996 15/19 Områdefredning.

017. Stai jernbanestasjon Vokterbolig Privat 1996 15/19 Områdefredning.

018. Steinvik jernbanest. Stasjonsbygn. Privat 1993 15/19 Områdefredning.

019. Steinvik jernbanest. Godshus Privat 1993 15/19 Områdefredning.

020. Steinvik jernbanest. Privet Privat 1993 15/19 Områdefredning.

021. Steinvik jernbanest. Bryggerhus Privat 1993 15/19 Områdefredning.

022. Glopheim 019/614 Kafe.Bakeri Privat 2002 §22.4 Nedlagt kafe Under fredning 2002.

Kulturlandskapsområder: Koppangsøyene (kommunedelplan)